Roll No. : | | | | | | | | | | |

कुल प्रश्नों की संख्या : 18]
Total No. of Questions : 18]

[कुल मुद्रित पृष्ठों की संख्या : 12
[Total No. of Printed Pages : 12

K-241090-A

हाई स्कूल परीक्षा / High School Examination

विषय : संस्कृत
Subject : Sanskrit

समय : 3 घण्टे]
Time : 3 Hours]

[पूर्णांक : 75
[Maximum Marks : 75

नोट :- (i) सर्वे प्रश्ना: समाधेय:।

(ii) सुन्दरं सुस्पष्टञ्च लिखत।

सामान्य निर्देश :-

प्रश्न-1	अ - उचितं शब्दं चित्वा लिखत -	5
	ब - उचितं विकल्पं चित्वा रिक्त स्थानानि पूरयत् -	5
	स - उचितं स्तम्भं सुमेलनं कुरुत -	5
प्रश्न-2	अङ्कयो: संस्कृत भाषायां लिखत -	2
प्रश्न-3	सन्धि-विच्छेदंकृत्वा नामानि लिखत -	2
प्रश्न-4	प्रकृति प्रत्ययंच योजयित्वा वाक्यंपूर्ण लिखत -	2
प्रश्न-5	वाच्यमवबोद्य नाम लिखत -	2

प्रश्न-6	समास विग्रहं कृत्वा नामानि लिखत -	3
प्रश्न-7	पद्यो उपसर्ग चित्वा लिखित -	3
प्रश्न-8	लकार परिवर्तनं कृत्वा लिखत -	3
प्रश्न-9	गद्यांशस्य उत्तराणि -	3
प्रश्न-10	गद्यांशस्य उत्तराणि -	3
प्रश्न-11	श्लोकस्य उत्तराणि -	3
प्रश्न-12	श्लोकस्य उत्तराणि -	3
प्रश्न-13	प्रश्नोत्तराणि संस्कृत भाषाया लिखत -	4
प्रश्न-14	प्रश्नोत्तराणि हिन्दी भाषाया लिखत -	4
प्रश्न-15	स्वपाठ्यपुस्तकात चतस्र: सूक्ती लिखत - अथवा प्रदत्त सूक्तिनाम् हिन्दी भाषाया भावार्थ लिखत	4
प्रश्न-16	द्वौ सुभाषित श्लौकौ लिखत / अपूर्णो श्लौकौ पूरयत -	5
प्रश्न-17	(अ) स्व प्राचार्य प्रति अवकाशाय प्रार्थना पत्र संस्कृत भाषाया लिखत अथवा पत्रे रिक्त स्थानानि पूरयत् पूर्णम् लिखत (ब) अपठि गद्यांश	4+4
प्रश्न-18	द्वादश वाक्येषु संस्कृतं भाषाया निबन्ध लेखनं कुरुत -	6

प्रश्न-1 (अ) उचितं विकल्पं चित्वा लिखत - [1x5=5]

(i) न्यायाधीश: आसीत् -

(क) रवीन्द्रनाथ:

(ख) सत्येन्द्रनाथ:

(ग) बंकिमचन्द्र:

(घ) सतीशचन्द्र:

(ii) देवानां गुरु: मन्यते -

(क) शुक्र:

(ख) शनि:

(ग) बृहस्पति:

(घ) रवि:

(iii) 'अभ्यागत:' इति पदे उपसर्गोऽस्ति -

(क) अ

(ख) अभि

(ग) अभी

(घ) आगत:

(iv) <u>लोभेन</u> सदृश: पापं नास्ति रेखाङ्कितपदे विभक्ति रस्ति -

(क) तृतीया

(ख) चतुर्थी

(ग) पञ्चमी

(घ) षष्ठी

(v) नि: + बल: = निर्बल: शब्दे सन्धि: भवति -

(क) सत्व विसर्ग संधि

(ख) शत्व विसर्ग संधि

(ग) षत्व विसर्ग संधि

(घ) रुत्व विसर्ग संधि

प्रश्न-1 (ब) उचितं विकल्पं चित्वा रिक्त स्थानानि पूरयत वाक्यं पुन: लिखत – [1x5=5]

(सर्वदा, दमनं, एव, बहि:, परिधाय)

(1) मनसो ______ दम:।

(2) गोपाल: ______ सत्यं वदति।

(3) परिवार: लघु ______ वरम्।

(4) नववस्त्राणि ______ पूजनं करिष्यामि।

(5) स: गृहात् ______ गच्छति।

प्रश्न-1 (स) उचितं स्तम्भं सुमेलनं कुरुत - [1x5=5]

	(क)	(ख)
(i)	भौगोलिक:	लावण्यवती
(ii)	बिलासा	मोदकं रोचते
(iii)	संख्यया	तत्र
(iv)	मह्यम्	ठक् प्रत्यय:
(v)	अत्र	तृतीया विभक्ति:

प्रश्न-2 निम्नलिखितयो: अङ्कयो: संस्कृत भाषायां लिखत – [1x2=2]

(क) 147 (ख) 124

प्रश्न-3 निम्नरेखाङ्कित पद्योः सन्धिविच्छेदं कृत्वा नाम्नीलिखत - [1x2=2]

(क) अस्मिन् वने अनेकं मृगाःवसन्ति।

(ख) नृपः महददानं कृतवान्।

प्रश्न-4 निम्नरेखाङ्कित पद्योः प्रकृति प्रत्ययंच योजयित्वा वाक्यं पूर्ण लिखत – [1x2=2]

(क) मालाकारः पुष्पाणि चेतुम उद्यानं गच्छति।

(ख) एका (किशोर + ङीप) भरतनाट्यं प्रस्तौति।

प्रश्न-5 यथानिर्देशं वाच्यं परिवर्तयत - [1x2=2]

(i) शिवः पाठं पठति। (कर्मवाच्ये)

(ii) बालकैः हस्यते। (कर्तृवाच्ये)

प्रश्न-6 समास विग्रहं कृत्वा नामानि लिखत - [1x3=3]

(क) प्रतिगृहम्

(ख) पापमुक्तः

(ग) चन्द्रशेखरः

प्रश्न-7 अधोलिखितानि वाक्यानि संशोध्य लिखत - [1x3=3]

(क) नदी परितः वृक्षाः सन्ति।

(ख) श्यामा विद्यालयेन प्रति गच्छति।

(ग) माता पुत्रं साकम् आपणं गच्छति।

प्रश्न-8 निर्देशानुसारं लकार – परिवर्तनं कृत्वा लिखत - **[1x3=3]**

(क) लता लेखं लिखति (लङ् लकारे)

(ख) वयं न मिलामः (लृट् लकारे)

(ग) ते नृत्यन्तु (लट् लकारे)

प्रश्न-9 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारेण प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत – **[1x3=3]**

"अस्ति लोष्ठश्रृगालयोः मध्ये मित्रता। एकदा श्रृगालः लोष्ठम् अवदत् मित्र! चलतु तडागात् स्नात्वा आगच्छावः। लोष्ठमवदत् मित्र! अहं जलात् बिभेमि। अहं स्नानं न करिष्यामि। यद्यहं स्नामि तर्हि ज्वरेण पीडितो भविष्यामि श्रृगालः अवदत्-मा स्नातु परं मया सह गन्तुं शक्नोसि। तदनन्तरं लोष्ठं तडागं गन्तुं तत्परमभवत्।

प्रश्नाः

(क) "अहं स्नानं न करिष्यामि।" इत्यस्य हिन्दी भाषया अनुवादं कुरुत।

(ख) 'अविभेमि' इति पदस्य विपर्यय पदं किमस्ति?

(ग) ज्वरेण पीडितो भविष्यामि अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम्?

प्रश्न-10 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारेण प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत - [1x3=3]

स्वामी विवेकानन्दः रायपुरे द्विवर्षपर्यन्तं समयं व्यतीतवान्। येन इदं नगरं परिपूतमभवत्। स्वामी विवेकानन्द-जन्मशताब्दी-वर्षे भव्यं स्मारकं निर्मातुं सः आत्मानंदः प्राणपणेनायतत्। अयम आश्रमः आध्यात्मिक दर्शनस्य केन्द्रमस्ति। आश्रमैव 'पालीक्लिनिक' इति औषधालयः ग्रन्थालयः च स्थापितः। तत्रैव स्थापिते ठाकुररामकृष्णदेवालये स्वर्गोपमानि आनन्दानि प्रसृतानि।

प्रश्नाः

(1) "येन इदं नगरं परिपूतमभवत्।" इत्यस्य हिन्दी भाषया अनुवादं कुरुत।

(2) "भव्यं स्मारकम्" अनयोः पदयोः विशेष्यपदं किम्?

(3) पुस्तकालयः इति पदस्य गद्यांशे पर्यायपदं किम?

प्रश्न-11 अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत् – [1x3=3]

श्रुतेन श्रोत्रियो भवति तपसा विन्दते महत्।
घृत्या द्वितीयवान्भवति बुध्दिमान्वृध्दसेवया॥

प्रश्नाः

(क) "श्रुतेन श्रोत्रियो भवति" अस्य वाक्य हिन्दी अनुवादं लिखत।

(ख) 'मतिमान्' पदस्य किं पर्यायपदं श्लोके प्रयुक्तम्?

(ग) "तपसा विन्दते महत्" अस्मिन् वाक्ये क्रिया पदं किम्?

प्रश्न-12 अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत् – **[1x3=3]**

वायूनां शोधका: वृक्षा: रोगाणामपहारका:।

तस्माद् रोपणमेतेषां रक्षणं च हितावहम्॥

प्रश्ना:

(क) केषां रोपणं रक्षणं च हितावहम् भवति?

(ख) 'शोधका: वृक्षा:' इत्यनयो: विशेषणपदं किम्?

(ग) "त र व:" इत्यस्य कृते श्लोके किं पर्यायपदं वर्तते?

प्रश्न-13 अधोलिखितानां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृत भाषया लिखत - (कोऽपि चतुष्ट्यम्) **[1x4=4]**

(क) कोरबा नगरं किमर्थं प्रसिध्दम्?

(ख) तृणानां केन सह विरोध: अस्ति?

(ग) कस्माद् बुध्दिनाशो भवति?

(घ) बिलासाया: विवाह: केन सह अभवत्?

(ङ) अस्माकं कर्तव्यं किम्?

(च) पुत्रं द्रष्टुं क: प्रस्थित:?

प्रश्न-14 अधोलिखितेपु वाक्येपु रेखाङ्कित पदमाधृत्य प्रश्न निर्माणं कुरुत (कोऽपि चत्वार:) **[1x4=4]**

(क) शिविना विना इदं दुष्करम्।

(ख) स्वामी आत्मानन्दस्य बाल्यकालस्य नाम तुलेन्द्र: आसीत।

(ग) बृहस्पति: देवानां गुरु:मन्यते।

(घ) चौरस्य पाद ध्वनिना अतिथि: प्रबुध्द:।

(ङ) हस्तप्रक्षालनार्थम् ऋतम अस्ति।

प्रश्न-15 स्वपाठ्यपुस्तकात् चतस्र: सूक्ती: लिखतया: प्रश्नपत्रेऽस्मिन् नागता: स्यु:। **[1x4=4]**

अथवा

अध: प्रदत्तसूक्तीनां हिन्दी भाषया भावार्थ लिखत –

(क) संमोहात् स्मृतिविभ्रम:।

(ख) छिद्रेष्वनर्था: बहुली भवन्ति।

(ग) निशान्ते च पिबेत् पय:।

(घ) नास्ति त्यागसमं सुखम्।

प्रश्न-16 स्वपाठ्यपुस्तकात् कौचित् द्वौ सुभाषित श्लोकौ लिखत यौ अस्मिन् प्रश्न-पत्रे न समागतौ स्यातान्। **[2½x2=5]**

अथवा

अध: द्वौ अपूर्णौ सुभाषित श्लोकौ प्रदीयते,

तौ श्लोकौ स्वपाठ्यपुस्तकाधारेण पूरयत –

(क) सर्वा विद्या: पुरा प्रोक्ता: _______।

_______ संस्कृतं कामधेनुवत्॥

(ख) शैले शैले न माणिक्यं _______

_______ चन्दनं न वने वने॥

प्रश्न-17 (अ) भवत्या नाम खुशी अस्ति। भवती स्वमातुलस्य परिणयोत्सवे ग्रामं गन्तुमिच्छति। अत: अवकाशाय स्व-प्राचार्यं प्रति संस्कृत भाषया प्रार्थना पत्रं लिखत् [1+2+1 =4]

अथवा

भवान् बीजापुर नगरे स्थित: विश्वजीत:। भवत: मित्रं आनन्द: कश्यप: कोरिया नगरे वसति। तं परीक्षायां सफलतायै वर्धापन-पत्रं। कोष्ठक प्रदत्त पदानां सहायतया पुन: लिखत। [½x8 =4]

(अपश्यम्, विश्वजीत:, आगत:, तुभ्यम्, अधिकतरा, आनन्द:, तत्रास्तु, बीजापुर नगरत:)

स्थानम् __(i)__

दिनाङ्क: 26.11.2023

प्रिय मित्र __(ii)__

सप्रेम नमस्ते

अत्र कुशलं (iii) । अद्यैव तव परिणामः (iv) । तव सफलतां ज्ञात्वा मम मनसि महती प्रसन्नता जाता। मम एषा प्रसन्नता (v) जाता यदा अहं तव नाम योग्यता-सूचौ (vi) । त्वया पञ्चशतम् अंङ्काः प्राप्ताः। त्वं निश्चित रूपेण छात्रवृत्तिं प्राप्स्यसि। त्वया परिवारस्य विद्यालयस्य च नाम उज्जवलीकृतम्।

अस्याम् उज्जवल-सफलतायाम् अहं (vii) हार्दिक वर्धापनं यच्छामि उज्जवल भविष्याय च कामये। मातृपितृ चरणेषु प्रणामः।

तव मित्रम्

(viii)

(ब) अधोलिखितम् अपठितांशं पठित्वा निर्देशानुसारेण संस्कृत भाषया उतरत- [1x4 =4]

मातृभूमिः बहुविधैः द्रव्यैः अस्मान् उपकरोति। तस्यै अस्माकमपि कर्त्तव्यं यत् वयं कायेन, मनसा, वाचा धनेन च स्वमातृभूमेः उन्नतिं कुर्याम्। देशाय अस्माकं देशवासिनां हृदयेषु प्रेम भवेत्। मातृभूमिं प्रति सम्मानं भवेत्। अतएव कथितम् "जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी।

प्रश्नाः

(क) का अस्मान् उपकरोति?

(ख) वयं कस्याः उन्नतिं कुर्याम?

(ग) मातृभूमिं प्रति किं भवेत्?

(घ) अस्माकं देशवासिनां हृदयेषु किं भवेत?

अथवा

(क) गद्यांशस्य उपयुक्त शीर्षकं चिनुत? [1]

(ख) गद्यांशस्य सारांशीकरणं कुरुत? [3]

प्रश्न-18 अध: प्रदत्त विषयेषु कमपि एकमधिकृत्य संस्कृत भाषया द्वादशवाक्यै: निबन्धं लिखत – [½x12 =6]

(क) बीटा (क्रिकेट)

(ख) पर्यावरणम्

(ग) मम दिनचर्या

(घ) प्रिय कवि : कालिदास: